

Renkajärven, Kynnösjärven ja Onkilammen vesikasvit

Pertti Uotila

Renkajärvi on hieman yli kuuden neliökilometrin laajuinen Tammelan ylänköalueen latvajärvi, 122 m merenpintaa korkeammalla. Järven valuma-alue on melko pieni, metsäinen ja soinen. Maanviljelystä on nykyään minimaalisen vähän, eikä sitä juuri ole ollut aikaisemminkaan. Pienimuotoistakaan teollisuutta ei ole. Metsät ovat intensiivisen metsätalouden piirissä ja valtaosa valuma-alueen soista on ojitettu jo 1970-luvulla. Alueen laajin suokompleksi, Isosuo, on jo vuosia ollut turvetuotantoalueena, ja vedet siltä valuvat osin Kynnösjärveen ja osin Veitsijärven kautta Renkajokeen.

Renkajärvi on karu ja kirkasvetinen järvi, joskin se on viime vuosikymmeninä hieman rehevöitynyt ja samentunut. Matalanveden pohja-alueet ovat laajoja ja etenkin järven päissä hiekkaisia; muutoin rannat ovat pääasiassa kivikkoisia, kovia, vain lahdenpohjissa pehmeämpiä. Saaria on jonkin veran, mutta suojaisia lahdenpohjukoita vähän. Luontaista rehevyyttä ei ole, ja tällaisen järven vesikasvilajisto jää niukaksi.

Valuma-alueen laajamittainen soitten ja kosteiden metsien ojitus ja nykyinen avohakkuuta suosiva metsätalous on Renkajärvelle haitallista. Järveen laskevat vedet ovat erittäin ruskeita ja humuspitoisia, lisäksi niiden mukana kulkeutuu runsaasti liettyntä kiintoainesta, joka muuttaa

purojen ja ojien purkukohdat pehmeäpohjaisiksi ja vaikuttaa veden laatuun. Tuulen mukana Isosuolta tuleva turvepöly vaikuttaa etenkin Kynnösjärveen ja Renkajärven eteläpäähän.

Vähäinen rantalaidunnus on kokonaan loppunut jo vuosikymmeniä sitten. Laidunrantojen vaikutusta on josain määrin korvannut Renkajärven rannoille syntynyt paikoin tiheä huvila-asutus. Huvila-asutus on ehkä jonkin verran rehevöittänyt järveä paikallisesti ja aiheuttanut rantojen ja matalanveden kasvillisuudessa muutoksia. Muutamia kasvilajeja on myös tietoisesti levitetty istutuksin.

Alueen vesikasveja on tutkittu useasti

Helsingin yliopiston kasvitieteen professori Kaarlo Linkola tutki Hämeenlinnan ja Tampereen seudun pikkujärvien vesikasveja 1930-luvun alussa. Hän liikkui 4.8.1935 Renkajärvellä ilmeisesti muuallakin käyttämällään tavalla: meni johonkin taloon, kertoi mitä oli tekemässä ja pyysi lainaksi venettä ja avukseen soutumiestä. Hän lienee kulkenut rantoja jonkin verran myös maitse. Hän tutki vain järven kaakkoispuoliskon, eikä todennäköisesti käynyt lainkaan Kynnösjärvellä. Seuraavana päivänä Linkola palasi selvittämään vesikasvistoa Onkilammessa ja Tunturilammessa, Renkajoen alkupään läpivirtaamalammissa.

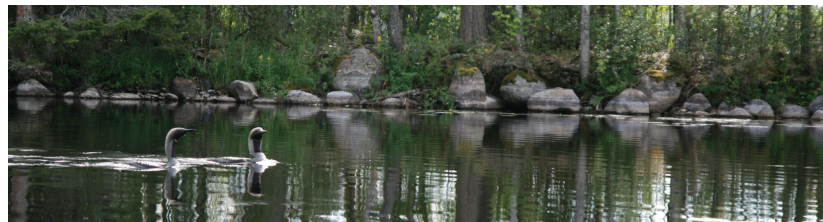
Olen käynyt useita kertoja Renkajärven rannoilla 1960-luvun lopulta lähtien, mutta vasta 2010 inventoin järveä perusteellisemmin kolmena päivänä. Meloin 3.8. ja 8.8. järven kaakkoisrannan Kynnösjärven kannakselta Vuohiniemen kyläkeskukseen sekä saarien rannat, siis lähes koko Linkolan tutkiman osan. Hämeenlinnan puoleisen osan järveä tutkin 7.8.

Kynnösjärveä inventoin ensi kerran 4.8.1977, sitten 5.9.1998 ja kolmannen kerran 17.8.2010. Onkilammen ja Tunturilammen vesikasveja tutkin pintapuolisesti 1977 ja perusteellisemmin 27.7.2000 ja jälleen 19.7.2012. Kaikki inventoinnit on tehty kanootista käsin ja rantojen kartoitus jalkaisin on ollut vähäistä. Renkajärven ja lähivesien ranta-alueiden kasvillisuutta ja -kasvistoa on selvitetty verraten yksityiskohtaisesti 2001 (Paasivaara & Jutila 2002).

Linkolan kuvaus Renkajärvestä

Linkolan muistiinpanojen luonnehdintaa Renkajärvestä on toimitettu avaamalla käytetyt lyhenteet ja muuttamalla kasvien tieteelliset nimet suomenkielisiksi nimiksi.

3.8.1935 *Hattula Vuohiniemi, Renkajärven kaakkoispuolisko, n. 5 km pitkä, 1½ km leveä. Useampia saaria on, pienentäen selkien laajuutta. On harju- ja moreeniseutua, jossa savea tuskin ollenkaan (korkeus 122 m). Järvi onkin tyypillinen nuottaruohojärvi hiekkapohjineen ja enemmän tai vähemmän kivisine rantoineen, hieman rämemäisiäkin rantoja on. Pohja yleensä mutakerroksen peittämää ainakin poukamissa. Kasvillisuuden leima havumetsäinen (on parempaakin tyyppiä, koska sinivuokko ei harvinaisen; näsiä, imikkä, lehmus nähty), joskin viljelyksiä on etupäässä luoteispuolella, missä ruovikkojakin eniten ja tiheämpiä kuin muualla. Rannoilla kaakkoispuolella veteen kaatuneita runkoja, kuten erämaajärvoissä ainakin. Vesi ruskeaa tavalliseen tapaan, sen pH kuitenkin 6,8. Syvyyttä ei tullut kysytyksi. Lintuja on jonkun verran: sorsia, kuikka ja esim. lokkikin. Kaloja sanottiin olevan hyvänlaisesti: hauki, lahna, made, muikku, ym. Pohjalehtiset kasvit vallitsevat.*

Taulukko. Renkajärven kaakkoispuoliskon kasvistoinventoinnit. Olennaisimmat muutokset on lihavoitu

	4.8.1935	3. ja 8.8. 2010	vertailu
Järvikorte	yleinen, melko niukka	yleinen, joku isokin kasvusto	ehkä ennallaan
Järvikaisla	melko harvinainen, melko niukka	harvinainen, melko niukka - melko runsas	ennallaan
Järviruoko	melko yleinen, niukka - runsas	melko yleinen, niukka - erittäin runsas	ennallaan
Ojasorsimo	paikoitellen, erittäin niukka	harvinainen, erittäin niukka	ehkä vähentynyt
Pullosara	yleinen, melko runsas	yleinen, melko runsas	ennallaan
Jouhisara	yleinen, kohtalaisesti	yleinen, kohtalaisesti	ennallaan
Leveäosmankäämi	-	melko harvinainen, niukka - melko niukka	uusi
Keltakurjenmiekka	-	melko harvinainen, niukka	uusi
Rantapalpakko	-	harvinainen, niukka	
Rantaluikka	melko yleinen, kohtalaisesti	melko yleinen, melko niukka	ennallaan
Terttualpi	yleinen, niukka	melko yleinen, melko niukka	ennallaan
Ratamosarpio	yleinen, niukka	melko harvinainen, niukka	ehkä vähentynyt
Ulpukka	yleinen, melko niukka	yleinen, melko niukka - melko runsas	ehkä ennallaan
Isolumme	Ei	harvinainen	
Pohjanlumme	Ei	paikoitellen, niukka - runsas	runsastunut
Suomenlumme	Ei	paikoitellen, niukka - melko runsas	runsastunut
Siimapalpakko	paikoitellen, melko niukka	paikoitellen, melko niukka - erittäin runsas	ehkä runsastunut
Uistinvita	paikoitellen, melko niukka	paikoitellen, melko niukka	ennallaan
Heinävita	paikoitellen, niukka	paikoitellen, niukka - melko niukka	ennallaan
Purovita	-	erittäin harvinainen, niukka	
Ahvenvita	yleinen, melko niukka	melko yleinen, niukka - melko niukka	ennallaan
Ahvenvita x heinävita	erittäin harvinainen, niukka	harvinainen, niukka	ehkä ennallaan
Ruskoärviä	melko yleinen, melko niukka	melko yleinen, melko niukka	ennallaan
Vesirutto	-	erittäin harvinainen, erittäin niukka	uusi
Karvalehti	-	erittäin harvinainen, erittäin niukka	uusi
Rentovihvilä	yleinen, kohtalaisesti	paikoitellen, melko niukka	ehkä vähentynyt
Rantaleinikki	yleinen, melko runsas	melko yleinen, niukka - melko runsas	ehkä ennallaan
Nuottaruoho	yleinen, erittäin runsas	erittäin yleinen, erittäin runsas	ennallaan
Äimäruoho	yleinen, melko niukka	-	vähentynyt
Hapsiluikka	melko yleinen, niukka	harvinainen, niukka	vähentynyt
Tummalahnanruoho	erittäin yleinen, erittäin runsas	erittäin yleinen, erittäin runsas	ennallaan
Vaalealahnanruoho	paikoitellen, niukka	harvinainen, niukka	vähentynyt
Järvisiloparta	harvinainen, niukka	-	

Renkajärven vesikasvit nykyään

Saraikot, ruovikot ja muu ilmaversoiskasvillisuus

Kapea saravyöhyke kiertää järven rantoja lähes kaikkialla, vain kivisimmilta ja kallioisimmilta rannoilta se voi puuttua. Matalissa, kovapohjaisissa poukamissa vyöhyke voi olla muutamien metrien levyinen ja ulottua parikymmentä senttiä syvään veteen. Valtalajit ovat sinertävänharmaa pullosara ja hyvin kapealehtinen jouhisara. Piukkasaraa kasvaa siellä täällä mättäinä vesirajassa; karheavartista viiltosaraa on enemmän ja sekin tavallisesti vain vesirajan tuntumassa ja usein kivikkoisilla rannoilla.

Rantavedessä tyypillinen kapea pullosaravyöhyke ja sen etureunassa terttualpia.

Monin paikoin järviruoko muodostaa usein melko harvan, mutta etenkin eteläkulmalla sangen laajan vyöhykkeen saraikon ulkopuolelle. Pehmeäpohjaisemmissa lahdissa ruokovyöhyke voi olla tiheämpää, mutta se ei missään yllä rehevien järvien korkeiden ja erittäin tiheiden ruovikoiden mittasuhteisiin. Kovalla pohjalla matalassa vedessä kasvaa pillimäisen rantaluikan muodostamia laikuja ja harvakseltaan onttovartista, sädehaaraista järvikortetta. Täyteisvartinen, lehdetön järvikaisla on harvinainen ja sen kasvustot ovat pieniä. Joissain lahdekkeissa rantavedessä on leveäosmankäämin muodostamia jopa muutamankymmen metrin pituisia kasvustoja ja yksittäisiä keltakurjenmiekkamättäitä.

Järven etelärannan laaja, harva ruovikko; etualalla rantaluikkaa, järvikortetta ja pullosaraa.

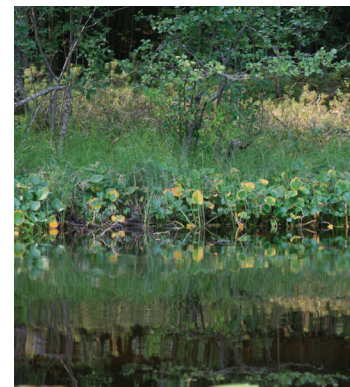
Järvikaislakasvustot ovat pieniä ja harvoja; etualalla heinävitaa.

Alhaalla vasemmalla vehkaa ja oikealla ratamosarpiota, takana järvikortteen korsia.

Etenkin asumusten rannoilla ja aikaisemmilla laidunrannoilla tulee silloin tällöin vastaan ratamosarpio ja hie-
man pehmeäpohjaisemmissa paikoissa rantapalpakko ja joskus ojasorsimo. Vehkaa, raatetta, kurjenjalkaa, myrkykeisoo, terttualpia, ranta-alpia ja rantakukkaa on yksittäin tai pieninä ryhminä usein vesirajan tuntumassa, neljä ensin mainittua tavallisesti soisilla, pehmeähköillä rannoilla, muut kovemmilla hiekka- ja kivikkorannoilla.

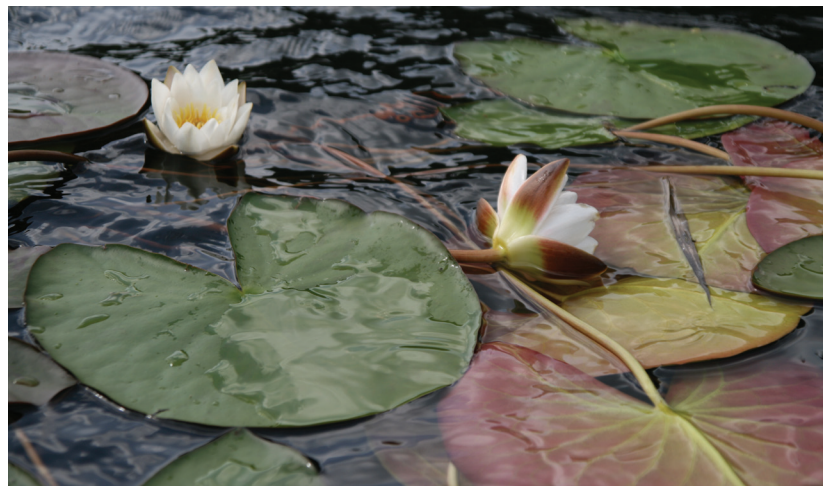
Leveäosmankäämik kasvusto leviää mökkirannasta; edessä ulpukavyö.

Kelluslehtiset

Yleisin kelluslehtistä vesikasveista on keltakukkainen ulpukka, jota on lähes kaikilla Renkajärven rannoilla, joskin se muodostaa laajempia kasvustoja vain suojaisimmissa lahdissa. Valkokukkaiset lumpeet ovat harvinaisempia ja niiden laajimmat kasvustot ovat muita kelluslehtisiä ulompana. Suomessa kasvaa kolme lummelajia; Renkajärvestä niistä on ainakin suomenlummetta ja pohjanlummetta. Muita pienempikukkainen suomenlumme on eteläisessä Suomessa harvinaisuus. Isolumme ja pohjanlumme ovat vaikeita erottaa toisistaan ja lisäksi ne risteytyvät keskenään. Isojen lumpeiden määrityksen viimeinen sana Renkajärvestä ja lähivesistä onkin vielä sanomatta.

Suojaistenpuoleisissa lahdissa myös palpakoitten kelluvien, nauhamaisten lehtien tiheät lautat saattavat olla näyt-

Yllä pohjanlumme Renkajärvestä, alla isolumme Vinjalammesta.

Suomenlumme on Renkajärven erikoisuuksia. Sen tuntee kuoppaisista lehdistään; muilla lumpeilla ja ulpukalla lehdet ovat sileitä.

täviä. Erityisen kauniita ovat siimapalpakkolautat, joissa hyvin kapeat ja pitkät lehdet taipuilevat kuin kammatut aaltojen mukaan ja haarovat kukinnot nousevat vain jonkin veran veden pinnan yläpuolelle. Siimapalpakko risteytyy yleisesti erityisesti rantapalpakon kanssa; risteymien

Siimapalpakkolautat ovat näyttävän näköisiä.

Siimapalpakko kasvaa syvällä ja ehtii kukkimaan vasta elokuulla.

lehdet ovat yhtä lailla kelluvia, mutta leveämpiä, ja suorempihaaraiset kukinnot kohoavat enemmän veden pinnan yläpuolelle kuin siimapalpakolla.

Kelluslehtisiä vitoja Renkajärvässä on kolme lajia. Isolehtisin (6-13 cm) on syvässä vedessä viihtyvä uistinviita. Matalammassa vedessä kovilla hiekkapohjilla kasvavalla heinävidalla on kelluslehtien ohella myös kapeita ja teräväkärkisiä uposlehtiä. Heinäviita risteytyy kokonaan upoksissa kasvavan ahvenvidan kanssa, ja risteymää on Renkajärvässä siellä täällä. Puroviita on nimensä mukaisesti lähinnä purokasvi, mutta etenkin purojen suissa se kasvaa myös järvissä; Renkajärvestä sitä löytyi niukasti lahdenpohjukoista järven molemmista päistä. Purovidan uposlehdet ovat tylppäkärkisiä ja kookkaampia kuin heinävidan.

Heinäviita.

Uposkasvit

Ahvenvita on järvestä yleinen kovalla pohjalla syvässä vedessä, mutta sen kasvustot ovat pienenpuoleisia. Useimpien uposkasvien tavoin se yltää veden pintaan kukkimaan. Ahvenvita on isompi ja sen lehdet ovat isompia ja leveämpiä kuin kasvutavaltaan samankaltaisen heinävidan ja ahvenvidan risteymän uposlehdet.

Toinen pikku kasvustoja muodostava usposkasvi, ruskoärviä, on luonteenomainen karunpuoleisten kirkasvetisten järvien kasvi. Se saattaa hyötyä paikallisesta rehevöitymisestä ja toisinaan runsastuu huvilarannoilla. Ruskoärviä

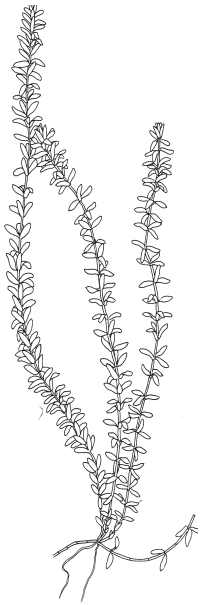
Purovita ja ruskoärviä.

Ylhäällä ahvenvita ja vasemmalla ahvenvidan ja heinävidan risteymä.

on nimensä mukaan ruskeasävyinen, sen sentin mittaiset lehdet ovat hyvin hienoliuskaisia ja nelilehtisinä kiekkoroina.

Muut uposkasvit ovat harvinaisia ja niukkoja, yleensä ne ovat rehevämpien vesien kasveja. Vaatimattomat pikkuvita ja vesitähti löytyivät vain muuta järveä reheväm-

Vesirutto. Piirros
Marja Koistinen.

mästä Rimminlammeesta. Monen järven ongelmakasviksi äitynyt, alun perin pohjoisamerikkalainen vesirutto on onneksi harvinainen Renkajärvässä. Löysin sitä vain kolmesta paikasta, ja kaikissa sitä oli niukasti. Vesiruton kolmilehtisinä kiehkuroina sijaitsevat noin sentin mittaiset ja parin millin levyiset lehdet ovat ehyitä. Kasvi leviää pienistäkin versonpaloista ja on niiden avulla kulkeutunut esimerkiksi kalanpyydyksissä tai rapumerroissa järvestä toiseen.

Niin ikään rehevöitymisestä hyötynyt on juureton, liuskalehtinen karvalehti, jota kasvaa mm. Vanajavedessä ja Lehijärvässä. Sen löytäminen Renkajoen luusuan lahdesta oli yllättävää. Löysin vain yhden pienen versonpätjän, enkä usko kasvin pysyvän runsastumaan Renkajärvässä. Kasvi on saattanut tulla järveen vaikkapa Vanajavedeltä tuotujen kalanpyydysten tai veneiden mukana.

*Pohjaruusu-**kasvit***

Renkajärvi on erälle pohjaruusu-**kasveille** ihanteellinen järvi. Suhteellisen matalia, mineraalimaapohjaisia ranta-**vesiä** on erittäin laajalti. Valtakasvin asemasta kilpailevat tummalahnanruoho ja nuottaruoho. Tummalahnanruoho kasvaa usein hieman nuottaruohoa syvemmässä vedessä ja sen tiheimmät kasvustot ovat selvästi yli metrin

Nuottaruohon sinertävänvalkoiset kukat koristavat kivikkorantaa.

syvyydessä. Lahnanruohot ovat itiökasveja, joiden koko elämänsykli tapahtuu upoksissa. Tummalahnanruohon lehdet ovat tummanvihreitä, jäykkiä, lieriömäisiä, nopeasti teräväksi kärjeksi suippenevia. Vaalealahnanruoho on Renkajärvässä selvästi vähävaltaisempi, ja se kasvaa matalamassa vedessä ja pehmeämmällä pohjalla kuin tummalahnanruoho. Vaalealahnanruohon lieriömäiset lehdet ovat veltohkoja, hyvin vähittäin teräväksi kärjeksi suippenevia; ne jäävät osin suppuun kun kasvi nostetaan vedestä, sen sijaan tummalahnanruohon lehdet pysyvät erillisinä.

Vaalealahnanruoho.

Nuottaruohon lehdet ovat ruusukkeena, paksuja, litteitä, kärjestä taipuneita ja tylppiä. Kasvin varsi venyy jopa yli metrin syvyydeltä pintaan asti, sillä hyönteispölyteisten kukkien pitää ulottua veden pinnan yläpuolelle. Kuinto on harsu, vähäkukkainen terttu, ja kukat ovat sinertävänvalkoisia.

Rantaleinikkiä kasvaa yleisesti muutaman kymmenen sentin syvyydessä hietaisilla tai somerikkaisilla pohjilla. Vesirajan tuntumassa kasvi kukkii pienin keltaisin leinikin kukin, mutta vedessä siitä näkyy yleensä vain vihreitä, kaarevia rönkyjä, jotka yhdistävät kasvin neulasmaisia, liereitä lehtiä.

Sarakasveihin kuuluva hapsiluikka muodostaa tiheitä kasvustoja sopiville pehmeille pohjille jopa useiden kym-

Rantaleinikin kaarevia varsia ja nuottaruohon paksulehtisiä ruusukkeita.

menien senttien syvyyteen. Sen lehdet ovat muutaman sentin pituisia, lankamaisen ohuita. Vesirajan tuntumassa hapsiluikka voi kukkia runsaasti, mutta syvemmillä se jää marroksi. Karumpien vesien kasvilla rentovihvilällä lehdet ovat yhtä lankamaisia kuin hapsiluikan, mutta paljon pitempiä ja kasvi on tavallisesti pitkävärtinen, haarova.

Pohjaruusu-kekasveihin kuuluu vielä äimäruoho, joka oli aikoinaan tyypillinen laidunrantojen kasvi. Se viihtyy muutaman kymmenen sentin syvyydessä vedessä savisilla ja hiesuisilla pohjilla, jotka pysyvät avoimina, sillä kasvi on huono kilpailija. Äimäruohoa, jonka liereät lehdet ovat nimensä mukaisesti äimämäisiä, löysin 2010 vain pari vai-vaista kasvia; Linkola arvioi sen yleiseksi.

Pohjaruusu-kekasvien yleisyydestä ja runsaudesta on hyvin vaikea saada luotettavaa kuvaa, ja kartoitusten vertailu on vaikeaa. Näyttäisi kuitenkin siltä, että suuria muutoksia niiden esiintymisessä ei ole tapahtunut, ehkä äimäruohon vähenemistä lukuun ottamatta.

Tavallisin järvien näkinpartaislevä järvisiloparta on Renkajärvessä harvinainen.

Linkola mainitsee erityisesti, että Renkajärvestä ei löytynyt sammalia. Ei sammalia löytynyt vuoden 2010 inventoinnissakaan, lukuun ottamatta Rimminlampea, missä pohjaa peitti paikoin paksu isonäkinsammalpatja, jonka seassa oli vähän kalkkisirppisammalta. Lahdessa oli myös niukasti rehevämmissä ja suojaississa vesissä viihtyvää irtokellujaa, pikkulimaskaa. Kaiken kaikkiaan suojaisia Rimminlammi poikkeaa vesikasveiltaan melkoisesti itse Renkajärvestä.

Mikä on muuttunut?

Renkajärven kasvillisuus on ilmeisesti yhä hyvin samankaltaista kuin mitä se oli Linkolan aikaan. Mutta muuttamat nykyisistä vesikasvilajeista ovat ilmestyneet järveen vasta Linkolan inventoinnin jälkeen.

Keltakurjenmiekkää on alun perin istutettu huvilarantoihin koristekasviksi. Huvilarantojen ohella muutamia pieniä karkulaisesiintymiä löytyi 2010 eri puolilta järveä. Toinen näkyvä kasvi on leveäosmankäämi, joka Linkolan aikaan oli Hämeenlinnan seudulla suurharvinaisuus. Senkin ensiesiintymät Renkajärvestä voivat olla istutusalkuperäisiä, mutta kyllä kasvi on voinut saapua omia aikojankin tuulen levittämien kevyiden siementensä avulla.

Niin ikään selvästi uusi tulokas on vesirutto, joka oli 1930-luvulla vasta löytämässä ensimmäiset hämäläiset järvensä, eikä Renkajärvi kuulunut niihin. Myös karvalehden täytyy olla järvestä uusi tulokas.

Linkolan muistiinpanoissa mainitaan, että lummetta ei löytynyt Renkajärvestä. Ainakin joku kolmesta lumelajista lienee tuolloin kuitenkin kasvanut järvestä; olihan lummetta Onkilammessakin runsaasti. Järven lumpeista kertovat myös 1950-luvun alussa kerätty näyte ja paikallakuntalaisten kertomukset – toisaalta joidenkin asukkaiden mukaa lumpeet ovat vasta äskettäin runsastuneet. Joka tapauksessa lumpeet ovat olleet nykyistä niukempia. Piisami oli saapunut järveen jo Linkolan aikaan, ja se käyttää heti alkuun ravinnokseen lumpeet. Piisamin taantumisen

jälkeen lumpeet runsastuivat. Lumpeet myös hyötyvät rehevöitymisestä ja pohjan pehmenemisestä.

Mitä puuttuu?

Monet Hämeenlinnan seudun savikkoisten alueiden järvet ovat sangen reheviä, jotkut luontaisestikin. Lisäksi kaikki ovat viime vuosikymmeninä rehevöityneet lisää pitkän ja paikoin voimakkaan kulttuurivaikutuksen myötä. Useat seudun luonteenomaiset rehevimpien vesien kasvit puuttuvat Renkajärvestä, myös Rimminlammesta. Tällaisia ovat muun muassa leveäosmankäämin kapealehtinen sukulainen kapeaosmankäämi, kookkaat haarapalpakot, Vanajaveden rannoille 1800-luvulla istutettu ja voimallisesti levinnyt isosorsimo, kauniskukkaiset keiholehti ja sarjarimpi, vaateliaat vidat välkevita, poimuvita ja tylppälehtivita, veden pinnalla kelluvat kilpukka ja isolimaska sekä Onkilammen kiehkuraärviä ja sahalehti.

Mutayrtteihin kuuluvien vesirikkojen, ennen muuta katkeravesirikon, ja itse mutayrtin puuttuminen on hieinan yllättävää. Samoin olisi odottanut vähäisen vesitähtituppaan löytyneen jostakin venevalkamasta tai ojansuusta muualtakin kuin Rimminlammesta. Isosorsimoa on harmitsemattomasti siirretty muutamille lähistön järville (ainakin Alajärvi, Lehijärvi ja Tömäjärvi). Sen leviämistä Renkajärveen ei pidä päästää tapahtumaan. Kasvi on tehokas kilpailija ja syrjäyttää muun kasvillisuuden, ja sen ylivuotinen versomassa on huonosti hajoavaa, turvemaista.

Kynnösjärven erityispiirteet

Noin kolmenkymmenen hehtaarin laajuinen Kynnösjärvi lienee ollut Renkajärven kaltainen veden ominaisuuksiltaan, sillä suuri osa rannoista on harjunlaidan kovia, kivikkoisia rantoja ja lounaiskulmassa järveen on valunut jonkin verran suovesiä Isosuon laidalta. Järvi on kuitenkin kärsinyt Isosuon turpeenotosta; vaikkei valuvesiä turvesuolta ehkä pääsisikään siihen, niin tuulen mukana kulkeutuva turvepöly on muuttanut järveä ja sen kasvillisuutta. Järven vesi on muuttunut tummanruskeaksi, entistä humuspitoisemmaksi ja pohjalle on kertynyt mutaa.

Keltakurjenmiekka.

tutkittiin kuukautta aikaisemmin kuin 1998. Määritysvaikeuksiakin on. Valtaosa kasvustoista näyttää olevan siimapalpakon ja rantapalpakon risteymän muodostamia, kaitapalpakkon ja siimapalpakon välistä risteytymää on vähän. Hieman epävarmaksi on jäänyt kasvaako järvestä yhä puhdasta kaitapalpakkoa ja siimapalpakkoa. Rantapalpakko näyttää säilyneen suurin piirtein entisellään.

Ulpukkakasvustot ovat pysyneet yleisinä ja runsaina, mutta lumpeita, kaikkia kolmea lajia, on vähän ja kaikki lajit näyttävät niukentuneen. Yleisimmät vitamme, kellus-

Kynnösjärven vesikasvilajistossa ja vesikasvien yleisyydessä runsaudessa näyttää kuluneena 35 vuotena tapahtuneen muutamia selviä muutoksia vaikka kasvillisuuden yleisilme muutaman valtalajin ansiosta on säilynyt. Saraihot, ruovikot ja kortteikotkin ovat säilyneet suurin piirtein entisellään, ehkä hieman harventuneina. Sen sijaan järvikaisla on harvinaistunut ja niukentunut.

Kynnösjärvelle luonteenomaiset palpakkakasvustot ovat niin ikään hieman supistuneet, joskin vuosittaiset vaihtelutkin voivat olla isoja vaikkapa vedenkorkeuseroista johtuen. Myös inventointiaika voi vaikuttaa – 1977 järvi

Taulukko. Kynnösjärven kasvistoinventoinnit. Olennaisimmat muutokset on merkitty sinisellä

	4.8.1977	5.9.1998	17.8.2010	muutos
Järvikorte	melko yleinen	paikoitellen, melko niukka	paikoitellen, niukka-melko niukka	ehkä vähentynyt
Järvikaisla	melko yleinen	harvinainen, melko niukka	harvinainen, niukka-melko niukka	ennallaan
Järviruoko	(erittäin) yleinen	yeinen	yleinen, melko niukka-melko runsas	ennallaan
Pullosara	eritt. yleinen, melko runsas	yeinen	erittäin yleinen, niukka-kohtalaisesti	ennallaan
Keltakurjenmiekka	harvinainen, eritt. niukka	harvinainen	harvinainen, erittäin niukka	ennallaan
Rantaluikka	harvinainen, niukka	harv., melko niukka	erittäin harvinainen, niukka	ennallaan
Ratamosarpio	paikoitellen	eritt. harv., eritt. niukka	erittäin niukka	vähentynyt
Rantapalpakko	melko harvinainen	melko harv., melko niukka	harvinainen, melko niukka	
Kaitapalpakko	?	? harvinainen	?	
Siimapalpakko	? yleinen	-	-	ehkä hävinnyt
Siimapalpakko x rantap.	? yleinen	yleinen, nelko niukka	melko yleinen, niukka-kohtalaisesti	
Siimapalpakko x kaitap.	-		harvinainen, niukka - kohtalaisesti	
Ulpukka	erittäin yleinen	erittäin yleinen	erittäin yleinen, melko niukka - runsas	ennallaan
Isolumme	? harvinainen	harvinainen, eritt. niukka	harvinainen, erittäin niukka	
Pohjanlumme	? paikoitellen	melko harvinainen, niukka	harvinainen, erittäin niukka	
Suomenlumme	melko yleinen	melko harvinainen, niukka	paikoitellen, erittäin niukka - niukka	vähentynyt
Järvisätkin	erittäin harvinainen	-	-	hävinnyt
Uistinvita	paikoitellen	yleinen	paikoitellen, melko niukka	ehkä vähentynyt
Purovita	melko harvinainen, niukka	-	-	ehkä hävinnyt
Ahvenvita	melko yleinen	paikoitellen	melko yleinen, niukka - melko niukka	ennallaan
Ruskoärviä	melko yleinen	paikoitellen, niukka	-	ehkä hävinnyt
Isovesiherne	harvinainen	-	-	ehkä jäänyt huomaamatta
Vesitähti	eritt. harv., eritt. niukka	-	-	
Vesisammalet	paikoitellen, jopa runsaasti	-	-	tuskin kadonneet

lehtinen uistinvita ja upoksissa kasvava ahvenvita näyttävät lähes säilyttäneen asemansa, mutta purovitaa ei ole vuoden 1977 jälkeen havaittu. Jo tumman veden vuoksi Kynnösjärveltä puuttuvat pohjaruusukekasvit, ja useimmat muutkin kokonaan upoksissa kasvavat kasvit. Toi-

saalta tumman veden vuoksi niitä on vaikea havaita pohjaa haraamatta. Onkohan ruskoärviä todella kadonnut? Se kyllä väheni jo vuodesta 1977 vuoteen 1998, ja Kynnösjärvi voi nykyisellään olla sille, kuten järvisätkimellekin, liian mustavetinen ja humuksinen.

Onkilammi

Renkajärven vedet virtaavat pian lähtönsä jälkeen reilun kymmenen hehtaarin kokoisen Onkilammen kautta. Lampeen tulee hieman suovesiä pohjoisrannalta, mutta veden laadulle merkittävämpiä ovat pohjavesilähteet, joita purkautuu lampeen. Ilmeisesti niiden ansiosta lammen vesi on melko kirkasta, vähemmän hapanta ja luontaisesti josain määrin ravinteista. Samasta kertoo länsipään rannan lettomainen kasvillisuus. Lampi on matala – kahta metriä syvempää kohtaa tuskin löytyy – ja koko lammen pinta on kasvillisuuden peitossa. Näkyvimmat lajit ovat ulpukka

Sahalehti on noussut pintaan kortteikon reunassa. (Kuva Hauholta).

ja isolumme; niiden seassa on jonkin verran uistinvitaa. Myös järvikortetta kasvaa jopa lammen keskialueella yli metrin syvyisessä vedessä. Keskialueella on muutama järvikaislakasvusto, järviruoko on yleinen ja runsas rannan tuntumassa. Pullosara on runsain sara, ja paikoin jouhisaraakin on paljon.

Onkilammen merkittävin kasvi on sahalehti, jonka jäykien lehtien reunat ovat sahanterämaisesti hampaisia. Sahalehti on rehevän ja neutraalin veden ilmentäjä; sen muut tunnetut kasvupaikat lähiseudulla ovat Kalvolan Äimäjärvessä ja Hattulan Lehijärvessä, Vanajanselän rehevissä lahdissa ja Valkeakosken Saarioisjärvessä. Linkola löysi sahalehden Onkilammesta 1932 ja mainitsee sitä kasvaneen erityisesti lähteensilmien lähellä. Kasvia oli melko runsaasti 1977 ja 2000, ja löysin muutaman yksilön myös keväällä 2009. Mutta 2012 en kasvia havainnut; toivottavasti

Taulukko. Onkilammen kasvistoinventoinnit

	4.8.1935	1977	27.7.2001	19.7.2012	muutos
järvikorte	erittäin yleinen, runsas	eritt. yleinen, runsas	erittäin yleinen, runsas	ok	ennallaan
järvikaisla	melko yleinen, niukka	melko harv., melko niuk.	harvinainen, niukka	melko harv., niukka-kohtal.	vähentynyt
järviruoko	siellä täällä, niukka	paikoitellen, melko runs.	yleinen, kohtalaisesti	ok	
pullosara				yleinen	
leveäosmankäämi	ei	ei	harvinainen, melko niukka	tiheä 25 m	uusi ja lisääntynyt
keltakurjenmiekka	ei	ei	erittäin harvinainen	1 iso mätäs	uusi ja lisääntynyt
rantapalpakko				melko harv., niukka	
pikkupalpakko	yleinen, kohtalaisesti	melko yleinen, kohtal.	paikoitellen, niukka	harvinainen, niukka	vähentynyt
ratamosarpio	ei	melko harvinainen	melko harvinainen, niukka	melko harv., niukka	
ulpukka	erittäin yleinen, runsas	eritt. yleinen, runsas	erittäin yleinen, eritt. runsas	eritt. yleinen, eritt. runsas	ennallaan
isolumme	*erittäin yleinen, runsas	eritt. yleinen, runsas	erittäin yleinen, runsas	eritt. yleinen, runsas	ennallaan
pohjanlumme				todennäköisesti	
uistinvita	yleinen, melko niukka	yleinen, runsas	erittäin yleinen, runsas	paikoit., melko niukka	
heinävita	ei	erittäin niukka	ei	eritt. harv., eritt. niukka	
purovita	harv., melko niukka	paikoitellen	melko yleinen, niukka	-	
ahvenvita	erittäin harv., eritt. niuk.	melko harv., niukka	paikoin, niukka	harv., eritt. niukka	ennallaan
pikkuvita	harv., melko niukka	harv., melko niukka	erittäin niukka	-	
ruskoärviä	yleinen, kohtalaisesti	yleinen, melko runsas	melko yleinen, kohtalaisesti	ok	
kiehkuraärviä	erittäin niuk.	paikoit., kohtalaisesti	siellä täällä, melko niukka	paikoit., niukka - kohtal.	lisääntynyt
rentovihvilä	eritt. yleinen, runsas	yleinen, runsas	paikoitellen, melko niukka	paikoitellen, kohtalaisesti	ehkä vähentynyt
sahalehti	kohtalaisesti	yleinen, runsas	paikoitellen, niukka	-	
pikkulimaska	ei	paikoit., melko niukka	melko harvinainen, niukka	harvinainen, niukka	
isovesiherne	harvinainen, niukka	harv., melko niukka	harvinainen, melko niukka	harvinainen, eritt. niukka	
vesisammalet	yleisiä, melko runsaita		yleisiä, melko runsaita		

*Linkolan mukaan pohjanlumme

se johtui vain siitä, että kasvi ei vielä tuolloin ollut noussut pintaan.

Toinen vaateliakasvi on kiehkuraärviä, ruskoärviän kookaampi, vihreälehtinen sukulainen. Kumpaakin ärviää on Onkilammessa runsaasti. Myös rentovihvilää on paikoin melko runsaasti ja siellä täällä on vaaleanvihreää pik-

kupalpakkoa. Muita uposkasveja on vähän: ahvenvitaa, heinävitaa ja isovesihernettä löytyi hyvin niukasti. Keijuva isovesiherne on helposti tunnettavissa hienoliuskaisista, pyyntirakkulallisista lehdistään. Länsipään rantavedessä oli hieman veden pinnalla kelluvaa pikkulimaskaa. Lammen pohjalla on vesisammalia.

Tunturilampi

Heti Onkilammen alapuolella sijaitsee kolmen hehtaarin laajuinen Tunturilampi. Se on vielä pahemmin umpeenkasvanut kuin Onkilampi, ja lähes koko avovesialue on harvan kortteikon ja kelluslehtisten kasvien peitossa. Valtakasvitkin ovat yhteiset: ulpukka, isolumme, järvikorte, pullosara ja ruoko. Rantapalpakko on yleisempi kuin Onkilammessa. Uistinvidan ohella Tunturilammessa kasvaa jonkin verran purovitaa. Uposkasveista ruskoärviä on yleinen, kiehkuraärviä on lähinnä lahdekkeiden perukoissa, isovesihernettä hyvin niukasti. Myös Tunturilammessa kasvoi sahalehteä 1970-luvulla ja 2001 (Paasivaara & Jutila 2002); 2012 sitä ei löytynyt.

Kirjallisuutta

Paasivaara, S. & Jutila, H. 2002: Renkajärven ranta-alueen kasvillisuusselvitys kesällä 2001. – Hämeenlinnan seudun kansanterveys-työn kuntayhtymän ympäristöosaston julkaisuja 18: 1–125 + 5 liitettä.

Uotila, P. 1971: Distribution and ecological features of hydrophytes in the polluted lake Vanajavesi, South Finland. – Ann. Bot. Fennici 8: 257–295.

Uotila, P. 1997: Hattulan Lehijärvi – vesikasvijärviemme parhaimmistoa. – Lutukka 13(2): 35–50.

Uotila, P. 2001: Hattulan järvien kasvisto muuttuu – Vanajavesi ja Lehijärvi. – Hattulan jouluku 2001: 7–11.

Uotila, P. 2003: Vanajaveden vesikasviston kolmenkymmenen vuoden aikaisia muutoksia. – Kaikuja Hämeestä 13: 334–347.

Uotila, P. 2006: Armijärvi Nihattulan helmi. – Hattulan jouluku 2006: 4–7.

Tekstissä mainittujen kasvien tieteelliset nimet

ahvenvita, *Potamogeton perfoliatus*
haarapalpakko, *Sparganium erectum* coll.
hapsiluikka, *Eleocharis acicularis*
heinävida, *Potamogeton gramineus*
isolimaska, *Spirodela polyrrhiza*
isolumme, *Nymphaea alba*
isosorsimo, *Glyceria maxima*
isovesiherne, *Utricularia vulgaris*
jouhisara, *Carex lasiocarpa*
järvikaisla, *Schoenoplectus lacustris*
järvikorte, *Equisetum fluviale*
järviruoko, *Phragmites australis*
kaitapalpakko, *Sparganium angustifolium*
kapeaosmankäämi, *Typha angustifolia*
karvalehti, *Ceratophyllum demersum*
keiholehti, *Sagittaria sagittifolia*
keltakurjenmiekkä, *Iris pseudacorus*
kiehkuraärviä, *Myriophyllum verticillatum*
kilpukka, *Hydrocharis morsus-ranae*
kurjenjalka, *Potentilla palustris*
leveäosmankäämi, *Typha latifolia*
myrkkykeiso, *Cicuta virosa*
nuottaruoho, *Lobelia dortmanna*
ojasorsimo, *Glyceria fluitans*
pikkulimaska, *Lemna minor*
pikkupalpakko, *Sparganium natans*
pikkuvita, *Potamogeton berchtoldii*
piukkasara, *Carex elata*
pohjanlumme, *Nymphaea candida*
poimuvita, *Potamogeton crispus*
pullosara, *Carex rostrata*
purovita, *Potamogeton alpinus*
raate, *Menyanthes trifoliata*
ranta-alpi, *Lysimachia vulgaris*
rantakukka, *Lythrum salicaria*
rantaleinikki, *Ranunculus reptans*
rantaluikka, *Eleocharis palustris*
rantapalpakko, *Sparganium emersum*
ratamosarpio, *Alisma plantago-aquatica*
rentovihvilä, *Juncus supinus*

ruskoärviä, *Myriophyllum alterniflorum*
sahalehti, *Stratiotes aloides*
sarjarimpi, *Butomus umbellatus*
siimapalpakko, *Sparganium gramineum*
suomenlumme, *Nymphaea tetragona*
terttualpi, *Lysimachia thyrsiflora*
tummalahnaruoho, *Isoetes lacustris*
tylppälehtivita, *Potamogeton obtusifolius*
uistinvita, *Potamogeton natans*
ulpukka, *Nuphar lutea*
vaalealahnanruoho, *Isoetes echinospora*
vehka, *Calla palustris*
vesirutto, *Elodea canadensis*
vesitähti, *Callitriche* sp.
viiltosara, *Carex acuta*
välkevita, *Potamogeton lucens*
äimäruoho, *Subularia aquatica*

järvisiloparta, *Nitella flexilis*
isonäkinsammal, *Fontinalis antipyretica*
kalkkisirppisammal, *Drepanocladus*
sendtneri

Teksti ja valokuvat:

© Pertti Uotila
Luonnontieteellinen
keskustamuseo,
kasvitieteen yksikkö,
Helsingin yliopisto.
Helsinki 2012